

Jornada: *Violència de parella: la realitat professional*

Barcelona 18 de maig de 2007

Universitat de Barcelona

Taula rodona : Intervenció amb víctimes

RESUM DE LA COMUNICACIÓ:

“ALGUNES REFLEXIONS A PARTIR DE L'ATENCIÓ A LES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE”

Breu descripció del Centre d'Atenció i Informació a la Dona del Programa Municipal per a la Dona de L'Hospitalet de Llobregat (CAID, PMD), del Pla d'actuació integral i del circuit d'atenció a les dones en situació de violència de gènere a la ciutat de l'Hospitalet.

Donada la complexitat i multifactorialitat de la problemàtica de la violència de gènere, és important el treball interdisciplinari i la coordinació dels diferents serveis per tal de donar una atenció INTEGRAL a les dones víctimes de violència.

Malgrat les lleis donen majors possibilitats, es troben moltes dones que els hi costa molt denunciar o divorciar-se, o no volen fer-ho. Si tenim present que la problemàtica de la violència sexista és complexa i hi intervenen aspectes socials, culturals i psicològics, es necessitaran mesures legals i també socials i psicològiques per poder entomar i fer-se càrrec de la problemàtica. No és suficient amb informar a les dones dels seus drets, cal un treball de conscienciació, de qüestionament dels estereotips i creences, de canvi de perspectiva, per tal de que puguin fer un bon ús de les lleis.

La violència de gènere a la parella apareix en un context intersubjectiu d'asimetria de poder. La violència s'instaura en la relació després d'un llarg recorregut de relacions abusives en progressió ascendent tot seguint l'esquema de dominació-subordinació, alimentat pels patrons culturals del masclisme.

És una problemàtica complexa i per tant, per a poder entomar la situació i fer-se càrrec, caldrà fer un procés personal d'anàlisi de la subjectivitat, que les ajudi a qüestionar les creences, analitzar les emocions i els pensaments, de forma més real i lliure.

Comentaris sobre les vivències de les víctimes davant alguns aspectes de la Llei de Mesures de Protecció Integral contra la violència de gènere que han modificat els processos de recuperació i les formes d'atenció a les víctimes:

- La possibilitat de denunciar d'ofici encara que la persona afectada no vulgui denunciar.
- La rapidesa o immediatesa de les mesures de protecció (detenció de la persona agressora, ordre d'allunyament,...) civils i penals.

S'il·lustrarà amb una vinyeta clínica

Montserrat Pérez-Portabella, psicòloga
Centre d'Atenció i Informació a la dona CAID
Programa Municipal per a la dona PMD
L'Hospitalet de Llobregat
www.l-h.cat/caid

Jornada: *Violència de parella: la realitat professional*

Barcelona 18 de maig de 2007

Universitat de Barcelona

Taula rodona : Intervenció amb víctimes

Montserrat Pérez-Portabella, psicòloga

Centre d'Atenció i Informació a la dona CAID

Programa Municipal per a la dona PMD de L'Hospitalet de Llobregat

www.l-h.cat/caid

COMUNICACIÓ:

“ALGUNES REFLEXIONS A PARTIR DE L'ATENCIÓ A LES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE”

Bon dia a tothom

Primerament voldria agrair a l'organització de la Jornada, i en especial a Maria Jayme, la invitació a participar en aquesta taula rodona. És un repte que em dona la possibilitat de parar-me a pensar sobre la pràctica quotidiana i compartir amb vosaltres algunes observacions, reflexions i inquietuds.

L'encàrrec era analitzar la incidència de l'aplicació de la Llei de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere en l'atenció a les víctimes de violència de la parella

Per situar des de quina pràctica us parlo, diré que soc psicòloga i treballo al **CAID** del **PMD** de L'H des de 1991.

1.- Presentació del PMD i CAID

El Programa Municipal per a la Dona (**PMD**) s'inscriu en el marc de les polítiques d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones.

El Centre d'Atenció i Informació a la Dona (**CAID**) es va iniciar l'any 1986, a demanda dels grups de dones de la ciutat, dins l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament de L'Hospitalet, amb l'objectiu d'oferir una atenció especialitzada a les dones que patien violència familiar.

Al 1991 el CAID es reconverteix en l'equipament referent del PMD

El PMD desenvolupa actuacions en l'àmbit local, amb la finalitat d'incidir en les situacions de desigualtat i discriminació i s'amplien les actuacions a diversos àmbits: promoció i prevenció, formació i docència, assistència i suport a la intervenció.

Els **objectius** del programa són:

- Potenciar la participació i la promoció de les dones de la ciutat.
- Atendre les dones que presentin una problemàtica de discriminació sexista.
- Coordinar la incorporació de la perspectiva de gènere a les àrees de gestió municipal.

El **programa d'actuació** es desenvolupa en tres grans àmbits:

- Sensibilització, promoció i prevenció, amb projectes d'intervenció comunitària i el servei de documentació i recursos. Hi ha un fons de documentació especialitzat en el tema que té servei de consulta i de préstec.
- L'atenció a dones que pateixen algun tipus de discriminació sexista, s'ofereix atenció social, atenció psicològica i assessorament jurídic, de forma individual o grupal.
- Docència, programa de pràctiques acadèmiques i mòduls de formació.

Desitjaria destacar el fet que el servei d'atenció està en un marc més ampli PMD amb diferents nivells (prevenció, promoció...) d'intervenció en la comunitat, cosa que enriqueix i diversifica les possibilitats del servei i d'accés de les dones.

Compta amb un equip multidisciplinari de 17 persones amb professionals de diverses àrees: social, jurídica, psicològica i administrativa. **ORGANIGRAMA** (diapositiva)

Circuit d'atenció individual i grupal (diapositiva)

Dades de l'activitat assistencial:

Anualment s'obren 600 nous historials i es realitzen 3000 visites de seguiment.

Perfil sociodemogràfic:

- 48% 25-39 anys
- 55% dones nascudes a l'estat espanyol
- 68% treball assalariat
- 56% Estudis secundaris
- 26,5,% família monoparental

Causes de la demanda:

La causa majoritària en els últims anys és la violència emocional, seguida de la violència física i el conflicte de parella. L'any 2005 es va disparar la demanda d'assessorament jurídic, després de l'aplicació de la nova llei.

CIRCUÏT

Durant l'any 2004 es van realitzar diverses reunions, impulsades des de el PMD, amb tots els serveis públics de la ciutat que estan relacionats amb la problemàtica de la violència de gènere, a fi de posar en comú les competències de cada organització i poder redefinir-ne el circuit d'atenció. Es van dedicar temps i energies en el coneixement, la coordinació i l'intercanvi entre els diferents àmbits (sanitari, social, judicial i policial) i disciplines implicades. L'aplicació del circuit i el pla d'actuació integral ha millorat la coordinació i les derivacions, cosa que ha incidit positivament en els processos de recuperació de les dones víctimes de violència de gènere.

La primera cosa a comentar és que la complexitat de la problemàtica, comporta també complexitat en l'atenció i resolució. Són importants els aspectes legals, són clau, ja que donen possibilitats, però caldrà sobretot tractar els aspectes socials, culturals, psicològics, per tal que l'ús de les lleis sigui adient i efectiu.

Hi ha qui no entén perquè es mantenen relacions amb violència, si ara hi ha possibilitats de sortir-se'n, ¿perquè aquestes dones no denuncien o es divorcien? No és fàcil, cal fer un procés personal, analitzant la subjectivitat, per a poder entomar la situació i fer-se càrrec.

Potser si es compren **com es genera la violència a la relació de parella**, s'entendran quines són les dificultats i es podran aplicar les mesures necessàries.

Partim de la consideració de que els estereotips sexistes o les creences patriarcals estan a l'origen de la violència de gènere, s'inscriuen en la subjectivitat dels homes i de les dones com a missatges subliminars en el procés de construcció de la identitat, creant un cos d'idees irracionals, prejudicis, normatives, models de comportament, ideals, desigs i prohibicions amb un gran poder per a modular la conducta d'uns i de les altres.

En l'**estereotip masculí** patriarcal trobem: l'egocentrisme, l'assertivitat, la prepotència, el control i el domini d'objectes i persones, la negació-ocultació dels sentiments que són viscuts com a signe de feblesa, la força i la violència com a mostra de poder davant dels altres i davant d'un mateix.

En l'**estereotip femení** tradicional trobem: la submissió, el servilisme, la condescendència, l'abnegació, la sobrevaloració dels sentiments i emocions, la dependència dels altres per la infravaloració d'una mateixa o per sentiments de feblesa o incompetència, l'ambigüitat i la indecisió sobre els propis criteris, l'ocultació de necessitats i desigs propis.

Es pot dir que una bona part de les conductes de dominació i violència així com les de submissió i subordinació són producte del sistema sociocultural que les alimenta.

Les persones, homes i dones, que funcionen i es relacionen encotillades en la rigidesa del estereotips són més vulnerables a les relacions familiars abusives i violentes, de dominació-subordinació.

En la clínica es constata que la violència física s'instaura després d'un llarg recorregut de relacions abusives en progressió ascendent tot seguint **l'esquema de dominació-subordinació**.

A l'inici, les actituds d'abús i de control per una banda i les actituds de subordinació per l'altra no són evidents, ni conciençades com a tals.

Només quan la violència provoca greus danys físics o psíquics és quan el fenomen es torna visible.

Les primeres etapes de la violència són subtils. Les tensions es construeixen a partir de situacions anodines o petits incidents que es converteixen en conflictes. Comencen a aparèixer agressions psicològiques o emocionals com: desqualificacions, indiferència, ridiculitzacions i desvaloracions, crítiques o correccions en públic, postures o gests amenaçadors, control i restriccions dels diners, les activitats o les relacions familiars i d'amistats, el menyspreu, les burles, les actituds d'autoritarisme o d'hostilitat, conductes destructives amb

objectes o animals, intimidació, culpabilització i enganys.

La víctima viu en un clima de desorientació, desconfiança i por a expressar les pròpies opinions o criteris, es restringeixen certes activitats o accions per temor a les crítiques constants o a sentir-se deprimida i dèbil. Davant la incomprensió es busquen explicacions (molt sovint errònies) per a justificar o suportar la situació.

En un segon moment apareixen les agressions verbals: insults, ofenses, qualificatius denigrants, amenaces, coaccions, així com imposicions o exigències, tant de relacions sexuals forçades en les formes o el moment, com d'accions de servilisme que van creant un clima d'intimidació i de terror constant.

Després es passa a l'acció: cops, empentes, sacsejades, intents d'ofec, puntades de peu, agressions amb objectes o armes, violacions... en una escalada creixent que pot acabar amb lesions greus, l'homicidi o el suïcidi.

Els moments violents s'alternen amb moments de calma, com si res hagués passat. L'agressor pot mostrar actituds de penediment, de necessitat, utilitzant paraules i gestos falaguers, regals, concessions i promeses de no-repetició o bé actua com si no hagués passat res. Això desconcerta i confon a la víctima, es tergiversa la percepció i valoració del que està passant, es minimitzen, s'oculten i es disculpen les accions violentes.

La repetició i recurrència del cicle de la violència genera sentiments de desorientació, de vergonya, d'incredulitat, de culpabilització, d'incomprensió, de descontrol.

S'estructuren uns vincles de relació a la parella en la confusió i simbiosi de necessitat recíproca. El procés de victimització resulta una manera de sobreviure en un enganyós equilibri o fals-self de manera semblant al que es produeix en situacions reals de segrest. Les situacions de captiveri - i la família és una institució tancada - constitueixen el coixí idoni per les agressions repetides i perllongades.

Luis Bonino, Jornades AEN "Salud Mental y Ley" Albacete, 1991:

"L'element bàsic per a la producció de maltractament no és la existència d'agressivitat, sinó la presència de persones en desigualtat de poder: el maltracte s'exerceix sobre un real o potencial subordinat. Entre iguals podrà haver agressió, violència mútua o conflicte, però no maltractament."

ONU, IV Conferència Mundial de les Nacions Unides sobre les Dones" Pequín, 1995:

"La violència contra les dones és una manifestació de les relacions de poder històricament desiguals entre homes i dones, les quals han originat el domini dels homes sobre les dones. Aquesta violència...es deriva, essencialment de les pautes culturals...que perpetuen la condició d'inferioritat atorgada a les dones en la família, al lloc de treball, a la comunitat i a la societat"

Jorge Corsi, "Manual de violencia familiar" ,1998:

"La violencia intrafamiliar es un reflejo de una situación de abuso de poder, supone un intento de control de la relación y se ejerce desde los supuestamente más fuertes hacia los supuestamente más débiles. Los estudios realizados con familiares que presentan problemas de violencia muestran un predominio de estructuras familiares de corte autoritario en las que la distribución del poder sigue los parámetros dictados por los estereotipos culturales"

Luis Bonino, Jornadas AEN sobre Salud Mental y Ley" Albacete, 1991:

"La generalidad de las investigaciones sobre abuso, maltrato y violencia entre adultos en el espacio doméstico, indican que los varones representan a la casi totalidad de las personas ejecutoras de maltrato físico, emocional y sexual. Acciones que se realizan sobre mujeres con quienes, además, tienen un vínculo afectivo importante."

"La violencia familiar surge en un contexto intersubjetivo de asimetrías de poder y a veces de escalada de conflictos, donde el varón necesita ejercer cada vez más dominio sobre la mujer. Este dominio o control, lo intenta afirmar o reafirmar abusando del poder con medios que provocan miedo o inhibición, tales como la descalificación, la intimidación o el golpe"

"Llegar a sentirse varón o mujer no es innato, sino producto de una construcción cultural internalizada que define a los machos como masculinos y a las hembras como femeninas y a las segundas subordinadas a los primeros"

Una majoria de les dones que demanen ajuda perquè han estat un cert temps vivint situacions de violència presenten aquest estat: estan sorpreses, desorientades, confuses (no saben si són elles que fan malament alguna cosa o són ells que no són com elles els veuen o es pensaven) demanen i necessiten primerament saber, comprendre el que els hi està passant i per fer això necessiten un procés de conscienciació, d'anàlisi del que passa, del que senten i del que pensen des d'una perspectiva real i lliure, cosa que no saben o no poden fer des de la perspectiva subjectiva de subordinació i confusió en la què es troben.

Per a entomar i fer-se càrrec d'una situació de violència de la parella es necessita fer un procés de conscienciació difícil i complicat, amb un canvi en la perspectiva de l'anàlisi i la revaloració dels fets, els pensaments i les emocions, de qüestionament dels estereotips i creences, de replantejament de la comunicació i de les relacions afectives, per a poder identificar l'abús, la dominació i el sotmetiment. Quan és una situació crònica i de llarga durada es poden observar estructures relacionals simbiòtiques o parasitàries.

És per això que moltes dones no reaccionen i mantenen la relació, cosa que sovint no és ben compresa per persones del voltant.

Si se les informa del que podrien fer: denunciar, divorciar-se, consultar com a parella, cap cosa d'aquestes els hi va bé, no volen denunciar i menys divorciar-se, i dubten que ell vulgui consultar o demanar ajuda professional. Consideren que les mesures de càstig no els hi són útils, una majoria desitjaria ajudar-los,

fer alguna cosa perquè no es comportessin d'aquesta manera violenta, però enviar-los a presó o allunyar-los no, pensen que seria pitjor. La tasca doncs caldria orientar-la cap a ajudar-les a pensar i no tant ajudar-les a fer.

Moltes fan aquest procés i es divorcien o denuncien, però el problema s'agreuja quan es precipiten certs esdeveniments i la dona ja no pot parar-se a pensar o d'altres persones actuen i ella ja no pot decidir, les coses ja venen donades.

I aquí voldria comentar dos aspectes de la Llei que han incidit i han modificat els processos de recuperació i les formes d'atenció a les víctimes.

Una és la possibilitat de dictaminar mesures de protecció només amb la valoració del risc, cosa que permet la denuncia d'ofici encara que la persona afectada no vulgui denunciar; i **l'altra** és la rapidesa, immediatesa o precipitació de les mesures com és per exemple la immediata detenció del agressor o l'ordre d'allunyament.

Abans de l'aplicació de la llei, es necessitaven serveis d'acolliment, ja que moltes dones havien de fugir i amagar-se. Ara, es poden establir mesures com l'ordre d'allunyament a les poques hores després de denunciar i per tant és la persona agressora qui ha de marxar del domicili. Això és més just, significa un gran avanç, i possibilita la fi d'una situació destructiva i danyosa, així com la prevenció de mals majors.

Quan la dona ha fet un procés de conscienciació previ i és ella qui pren la decisió de denunciar, informada i assessorada. Partim d'una posició amb dubtes i contradiccions però coherent i raonable.

Però quan no és ella qui pren la decisió i se sent portada per uns esdeveniments contraris al que ella desitjava o esperava es genera un estat psíquic molt crític.

Es troben dones que en poques hores, s'han trobat en una situació que no volien i que les fa patir molt: soles a casa, sense saber que fa o li passa a la parella, han vist com a la parella se la tractava de delinqüent quan fins ara era el rei de la casa, amb la intervenció policial i judicial pertinents s'han fet públiques coses que elles mantenien molt amagades, no entenen ben bé que està passant, perquè passa el que passa, ni que pot passar en els propers dies, estan espantades, molt desorientades, confuses, amb sentiments oposats o contradictoris i amb la sensació de falta de control i previsió.

Han de fer-se càrrec i responsabilitzar-se de coses que no pensaven: parlar amb un advocat, cercar documentació, fer tràmits, parlar amb policies o jutges, donar explicacions a la família, als veïns o amistats, quan el seu estat emocional està molt alterat, i estan soles.

En aquestes situacions caldria preguntar-se. Si elles no volen denunciar i no volen divorciar-se, és lícit forçar aquest procés ??? com fer-ho per a què no sigui iatrogènic o dit d'una altra manera no suposi una revictimització ???